

УРОКИ КОРОЛЯ ЖАХІВ: Як писати горор?

Pabulum.ВИДАВНИЦТВО

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Ростислав СЕМКІВ

С30 УРОКИ КОРОЛЯ ЖАХІВ: Як писати горор? —
Київ: Пабулум, 2020. — 184 с.

За що Стівен Кінґ здобув титул «короля жахів»? Як він став мільйонером із мільйонними накладами та найбільш екранізованим автором у світовій літературі? У чому секрет його феноменальної письменницької продуктивності? Врешті, чому ми можемо навчитися в Кінґа?

Ростислав Семків розповідає найцікавіші подробиці з життя письменника, ділиться історією та законами горору. Автор аналізує творчі прийоми, принципи письма та маркетингові ходи, які використовує Кінґ, і якими варто користуватися іншим.

В одній книзі зібрані практичні поради, які Кінґ дає у своїх «Про письменство», «Danse Macabre» та інших текстах, і творчі інструменти, про які «король» змовчав, але вони точно працюють.

Книга буде корисна авторам-початківцям, кінґоманам та всім, кого цікавить залаштунки літературного процесу.

Ростислав Семків © текст, 2020
Дарія Філіппова © обкладинка, 2020
Пабулум © видання, 2020

**ЛОВЕЦЬ СТРАХУ.
ЧИМ ДОПОМОЖЕ НАМ КІНҐ?** 7

Горор — це гуманізм 11

Любити Кінґа 15

**ШЛЯХ ДО УСПІХУ:
ВАЖЛИВЕ З БІОГРАФІЇ** 19

Кілька значущих моментів дитинства 22

Літшколи та літпошуки 26

Чому спрацювала «Керрі»? 29

Наступні кроки. Триумф 35

А хто такий Річард Бахман? 39

80-ті: класичний період 44

Перше перезавантаження: абстиненція 52

Друге перезавантаження: фатальний фургон 58

Як жити, коли ти ґуру? 64

**Життя Кінґа: практичні висновки
для майбутніх письменників і письменниць** 66

**Кілька маркетингових ходів Кінґа,
над якими варто подумати** 68

ЛОГІКА ЖАНРУ: КІНГ ПРО ПРИРОДУ ЖАХУ	71	КНИЖКА ПРО ПИСЬМО: ОСОБИСТІ РЕЦЕПТИ КІНҐА	131
«Данс...» і його резонанс	75	Мотивація автора	134
Табу й інші джерела страшного	78	Інструменти автора	138
Кінг і К'єркеґор, або Логіка йде спати	80	Ритм роботи автора	144
Кінг і Ніцше: насолода від хаосу	84	А що там ще в Номері 217?	147
Кінг і Фройд — найкращі підручники з психоаналізу	86	Лабораторна робота: як працює проза Кінґа?	154
Кінг і Лакан: полюби свій страх	90	Головні принципи письма Стівена Кінґа	158
Жах, секс і трохи мелодрами	94		
Горор: закони жанру	98	НАСПРАВДІ МИ НЕ БОЇМОСЯ. ЗОВСІМ НЕ ЕПІЛОГ	161
КОРОТКА ІСТОРІЯ ЖАХУ: ДО КІНҐА, У КІНҐА ТА ПІСЛЯ НЬОГО	101	ДОДАТОК 1	167
Класична готика	104	Королівський спадок: як читати Кінґа?	
Горор у ХХ сторіччі: до великої війни	107	ДОДАТОК 2	175
Друга половина ХХ сторіччя: список Кінґа	111	Горор: що читати далі?	
Злам століть: пішаків багато, але король один	116	ДОДАТОК 3	179
Смерть на екрані: Кінг про кіно та телебачення	120	Кінг: що читати далі?	
Горор у контексті історії	127	ПРО АВТОРА	182

ЛОВЕЦЬ СТРАХУ
ЧИМ ДОПОМОЖЕ
НАМ КІНГ?

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Це книжка для тих, хто хоче писати про жахливе. Хто хоче розвинути настільки анемічний у нашій літературі жанр горору, що його і злякатися поки нема як. Хто прагне мати таку владу над читачами, щоб у них від ваших текстів ворушилося волосся на голові та німіли пальці на всіх кінцівках. Щоби не могли кинути книжку з рук, потерпаючи, чи загине хтось на наступній сторінці та, головне, кому вдасться вижити на останній. Горор — це жанр, який дарує цілковиту владу, адже в руках автора не лише життя персонажів, а й їхня *повільна та болісна смерть*. Хіба нам не знайоме почуття, коли, наближаючись до завершення подібного тексту, починаємо подумки просити: от цього не вбивай, нехай хоч вона виживе, нехай вони врятуються. І далі вже тільки від вас, якщо це ви творите текст, залежить, чи бути милосердними, чи, скажімо, висадити усіх, хто вижив, у повітря. І тоді автор виходить з-за лаштунків, і звучить його голосний та зловісний сміх. «Мене звати Стівен Кінг, — каже він у одному із промороликів 90-х, — і моя робота — придумувати, як налякати вас до смерті». У кого ж нам іще вчитися, як не в нього?

Більшість жанрів побудовані як перспективний квест: потрібно досягнути певної мети, переборюючи труднощі. Ельфи, гноми, космонавти, детектив-інтелектуал із кумедним помічником чи просто пара закоханих долають інтриги зловмисників, аномалії далеких зоряних систем або заляття давніх рун і рухаються вперед — до обіцяної нагороди (розгадка таємниці, принцеса або марсіанська принцеса — це вже як кому пощастить). У випадку з горором усе якраз навпаки: персонажі вже є у прикрій ситуації; вони вже потрапили або дуже швидко після початку опиняються в обставинах, з яких мусять вибиратися. Це обернений квест, коли треба не дійти і знайти, а навпаки: якщо пощастить — вийти. І хто, як не Кінг, може нам розповісти, де тут

вихід? Точніше, хто, як не Стівен із Портленда, штат Мен, пояснить, як будувати хитросплетіння сюжетів, з яких так складно й смертельно небезпечно виплутуватися?

Отже, так, це книжка, яка узагальнює поради всесвітньо відомого короля жахів про те, як *зробити страшно*. Кінґ і сам багато про це говорить — у нього, як ми знаємо, є дві окремі нонфікшн книги, назви яких говорять самі за себе: «Danse Macabre» — «Танець смерті» і «Про письменство. Мемуари про ремесло». А ще передмови, есеї, інтерв'ю, принагідні репліки. Проте завжди є спокуса зробити висновки ще й самостійно: щось письменник про свою творчу лабораторію скаже, а про щось змовчить — саме це замовчуване (через скромність чи несвідоме небажання наголошувати) можемо побачити, прискіпливо вглядаючись у його художні тексти, вивчаючи науку *письма* автора безпосередньо.

Але нащо взагалі писати про жах? Хіба мало жахливого довкола? Усі ж знають отой популярний жарт, в якому Стівен Кінґ вимикає українські новини, бо вони надто страшні. Здається, дійсність у нас така, що все просто пронизано тривогою та очікуванням катастрофи. То нащо ж лякати наляканих? Так у тому ж то й справа, шановні, у тому ж то й справа: горор — це не лише про страх і смерть. Це також про те, що навіть коли навкруги смерть, можна й вижити. Фактично кожен роман жахів, а надто у Стівена Кінґа, утверджує нехай парадоксальний, але оптимізм. Література жаху — це коли страшно увесь час, аж доки не перестає бути страшно. Фінал роману жахів — це коли смерть (принаймні на якийсь час) пішла собі геть.

Звісно, як пише сам Кінґ, у часи справді серйозних потрясінь література жаху замовкає. І не лише література: у 40-х роках, під час Другої світової війни у США майже не писали текстів і не знімали фільмів жахів. У такі періоди саме уявлення про страшне переходить на новий, не доступний раніше рівень. Ну як боятися ядерної бомби до появи ядерної бомби? Зате одразу в 50-х моторошні література та кіно рішуче повертаються. Адже *тривога подвоїлася*: боялися

вже знаних страхіть минулої війни (з її концтаборами, килимовими бомбардуваннями й атаками камікадзе), але жахало і прийдешне — ядерні боєголовки змінилися на термоядерні, а балістичні ракети з ними на вістрях націлилися з континенту на континент. Світ укотре завмер в очікуванні *глобального жаху*. Найкращий час для письменника горорів.

Прикро казати, але наша спільнота зараз у тому ж стані: після потрясінь, болю, жертв надходить тривожне чекання. Хай би майбутні небезпеки нас оминули, але спрага до чужого страху (а роман чи фільм жаху — це завжди *чужий страх*) ще діткнеться до нас своїми зимними мацаками. Більшість не перемикає канал, коли показують сюжет із місця катастрофи, правда? Більшість дивиться на чи читає *про* страшне, бо таким є наше сучасне, перетворене з архаїчних часів замовляння: *це не зі мною, це далеко*, або навіть *це вигадка*. Тим часом Стівен Кінґ пропонує нам як читачам абсолютний комфорт, адже його історії вигадані, та ще й трапилися десь далеко — в Америці, у штаті Мен.

Горор — це гуманізм

Якщо людина хоче писати про жах, то без досвіду читання Кінґа рішуче нічого не вийде. Конче ознайомитися і з його художніми текстами, і з порадами про письмо. Але я би пішов далі: *я переконаний, що кожна освічена людина повинна прочитати Кінґа*. Ні, не всього; ні, не обов'язково найтовстіші романи; але без нього не можна: картина світової літератури кінця ХХ — початку ХХІ ст. буде неповною.

Кінґ за своєю ваговою категорією нагадує мені (і не мені одному) Чарльза Дікенса. Не раннього з веселими «Записками Піквіцького клубу», а пізнішого, похмурого — з «Ніколасом Ніклбі» та «Домбі і сином». На свій час Дікенс теж був цікавим оповідачем,

письменником-шоком і автором повчальних притч. І з накладками у нього все було гаразд (насправді Кінґові ще потрібно 50 мільйонів примірників сумарного тиражу, аби досягти Дікенсової планки у 400 мільйонів, але, думаю, Стівен впорається). Дікенса цінують як найважливішого англомовного письменника ХІХ ст., але сучасники просто вважали його класним. Вони чекали на кожен наступний його роман, як ми нещодавно чекали Кінґового «Інституту». До речі, у ще малого Стівена саме з Дікенса почалося знайомство із «серйозною» літературою: утрюх із мамою та старшим братом вони читали вгolos Дікенсові книжки. Пізніше, коли у 90-х Кінґ почав публікувати тексти невеликими уривками в періодиці, його знову порівнювали саме з Дікенсом, який свого часу робив те саме. Отак *порційно* було надруковано, скажімо, «Зелену милю». І що, хтось зважиться сказати, що вона гірша за будь-який із романів старого британця?

Отже, є лише одна причина не вивчати Кінґа у школі: багато вчителів воліли б тоді вчинити з ним те, що вже вчинили з Дікенсом, — зробити цього книжкового монстра пісним і нецікавим, звести його тексти до повчань і сухих переказів. Типовий шкільний парадокс: підбирати до вивчення *глибші* тексти, щоб потім їх схематизувати та звести до легкостравного переказу змісту.

Ні, ну сам Кінґ би заперечував свою співмірність із Дікенсом. Стівен відкрито визнає, що текстами більше прагне визнання та попиту, ніж *творення мистецтва*. Мистецтво для короля жахів — це побічний продукт, коли книжка чи фільм дають щось більше, ніж від них чекали. Але ж Кінґові тексти і справді дають значно більше. Нас непокоїть булінґ у школах, домашнє насильство, криза сім'ї, проблема сексуальних домагань, деспотична влада держави та корумпованість поліцейських? Та про все це в Кінґа було ще в минулому сторіччі! Може, поговоримо про техногенні катастрофи, відповідальність політика та митця чи гуманне ставлення до людей з інвалідністю? І це теж є. За рівнем серйозності проблем, які цей автор розглядає у своїх текстах, він на голову випереджає більшість нашої теперіш-

ньої «серйозної» прози, яка силкується бути соціально-психологічною. Кінґ свідомий того, що у світі є психоаналіз і людська *душа* глибша, ніж нам здається, тому його центральні персонажі ніколи не банальні та здебільшого не наївні. Плюс маса алюзій на відомі європейські та менш нам відомі американські літературні й кінотексти. То Стівен Кінґ — інтелектуальний письменник? Так, інтелектуальний. Освічений і достатньо глибокий.

То які ще критерії можуть застосувати прихильники «високої» літератури, переконані послідовники Меф'ю Арнольда й Томаса Стернза Еліота, аби заперечити причетність Кінґа до серйозної літератури? Стиль? Та чудовий у нього стиль! Багатий словник, добротне шліфування фрази й навіть гумор — бар'єр, який вдається подолати не кожному письменнику. Можливо, горор — не той жанр? Але ж Гофман, По та Гоголь давно серед класиків! Детектив після Агати Крісті, фентезі після Толкіна, sci-fi після Бредбері та Гібсона — це вже давно *не лише* розважальні жанри. Так, Нобелівку дають не за це, але в Кінґа 100500 інших нагород і, що теж важливо, буквально мільйони читачів.

Якщо ці рядки читає хтось із українського фан-клубу Стівена Кінґа, то в такої людини мало б уже назріти роздратування: та що ти пояснюєш очевидне?! Кому ще не зрозуміло, що Кінґ — це скеля посеред штату Мен? Та багатьом, на жаль, не зрозуміло. Так би мовити, є *питання*. От їх я й намагаюся нейтралізувати, намагаюся переконати, що культурній людині нашого часу не лише соромно не прочитати «1984», а й не менш ніяково залишитися без «Сяйва». Як викладач літератури кажу.

Одна моя добра знайома, та ще й читачка зі значним досвідом, якось сказала, що не читає Кінґа, бо береже свою психіку: *хтозна, що потім почне ввижатися*. Це очевидно — Кінґ не для слабкої психіки. Але хіба не потерпає наша психіка через Дікенса та Золя? Та ще й як! Сильні тексти взагалі за визначенням сугестивні — вони навіюють переживання, стани, емоції, вони хвилюють нас і не відпускають. Кінґ —

це сильна література. Тексти, про які варто говорити і які варто, якщо пишемо, наслідувати.

Поруч із потужними американськими письменниками другої половини ХХ ст., серед яких, до речі, кілька нобелівських лауреатів, Кінґ пише на рівних. Джон Стейнбек і Джон Апдайк із їхніми гіркими життєвими сюжетами, Сол Беллоу та Філіп Рот із вічно депресивними персонажами, бітники Джек Керуак і Вільям Берроуз, культові Кен Кізі, Філіп К. Дік, Гантер Томпсон, стильний Володимир Набоков і навіть всуціль контркультурний Чарльз Буковскі — Стівен Кінґ цілком вписується в цю добру (чи погану) компанію. А якщо додати відомих жінок-письменниць, як-от Еліс Вокер, Еріка Джонґ, Анджела Картер чи Тоні Моррісон, то певну суголосність побачимо й тут: Кінґові ду-у-уже важать жіночі персонажі — вони в нього далеко не завжди жертви й часто лише вони зберігають здоровий глузд і здатність опиратися жадливому. Та що там казати — як побачимо далі, Кінґ майже повністю завдячує своєю кар'єрою активним жінкам.

Стівен Кінґ не просто написав низку зразкових романів жаху, більшість з яких стали бестселерами, — він винайшов багато важливих жанрових ходів (про це згодом), а також інфікував горором цілий ряд інших жанрів: антиутопію, героїчне фентезі, наукову фантастику, детектив, вестерн і, звісно ж, мелодраму. Тобто читати Кінґа — це не лише *лякатися*, це ще й багатшати на сюжети та сенси. А жах... Ну що ж, як вірити Фройдю, то крихтами жаху (як і дрібками порно) конче годувати наше несвідоме завжди. Інакше воно виповзе і зжере все саме — причому разом із власником. Профілактичне читання Кінґа точно збереже нас від такого прикрого повороту подій. Горор гартує психіку. І якщо екзистенціалісти заявляють, що людина — це тривога, то Кінґ дуже екзистенціаліст, а з огляду на кількість усе ж порятованих у його романах — ще й гуманіст, якому зовсім не байдужі ні людина, ні її вибір.

Любити Кінґа

Думаю, Стівен Кінґ є зараз найпопулярнішим в Україні автором прози. Якщо взяти сумарний наклад кількох десятків його книг, перекладених за останні двадцять років, то він, майже напевне, залишить позаду більшість або й усіх сучасних українських прозаїків (класиків не чіпаємо). Вплив Кінґа значний іще й через численні екранізації, проте для багатьох концептуально його не лише дивитися, а саме читати. Водночас порівняння текстів і подальших їхніх екранізацій — це окрема розвага справжніх фанів. До речі, Кінґ має наймасовіший в Україні фандом. Найбільш структуроване представництво цієї спільноти — фейсбук-сторінка «Стівен Кінґ. Український клуб», у якої майже 9000 підписників. Це активні читачі, що прискіпливо стежать, наприклад, за якістю українських перекладів письменника, уже кілька разів здіймали скандали довкола перекладацьких огріхів і навіть спонукали видавців вилучати з обігу накладу та дореддаговувати книги (найбільшої критики зазнали «Воно» та «Кладовище домашніх тварин»). Так що люблять у нас Стівена Кінґа і дбають за нього.

Тому, починаючи писати, я на мить опинився в 1978 році, у барі поруч зі Стівеном і його приятелем, саме в той момент, коли Кінґ розказує, що видавець замовив йому книжку про літературу та фільми жахів — «Танець смерті». «Ти збожеволів, — відповідає Кінґові приятель, — ти знаєш, скільки фанів у цього жанру? Та вони розірвуть тебе на шмаття! Усім не догодиш — вдалого не помітять, а за промахи розмажуть тебе по стінці». Проте Кінґ тоді не злякався писати про жах, а я просто хочу написати про Кінґа — цей автор точно вартує багатьох добрих слів. І він також зі мною дуже давно, як Агата, Рей, Маріо й Умберто з моєї книжки «Як писали класики». Тому, хоч я не знаю, як поставляться до цього видання численні наші прихильники титулованого автора (ті, які точно знають більше й читали більше), однак тішу себе думкою, що і їм може бути цікаво.

Як щодо, наприклад, окремих фактів із життя Кінґа, що наводять у біографіях письменника Джордж Бем, Альберт Роллз і Лайза Роугак? А що з приводу творчості Стівена думають кінґознавці Гері Гоппенстенд, Джонатан Дейвіс, Тоні Меджістраль? Я узагальню їхні погляди. Врешті, як змінюється думка про нього у самого Гарольда Блума? Так, отого авторитетного американського літературознавця, який 1994 р. видав фундаментальну працю про найважливіші книги — «Західний канон». Там Кінґа немає, але вже 1998-го професор уклав окремий збірник праць про нього, а 2003-го вкрай нищівно відгукнувся про вручення Стівену Національної літературної нагороди. Загалом академічний вектор осмислення творчості письменника дає шанси подолати архаїчну прірву між «елітарною» та «масовою» літературою, що не може не тішити усіх кінґоманів і кінґоманок.

Тому Стівен Кінґ у цій книзі поставатиме в різних перспективах, але повсякчас із погляду на його користь для майбутніх творців жанру. У першому розділі «Кроки до успіху» через біографію автора простежено етапи його перетворення на майстра горору № 1. Далі йдуть розділи з детальним оглядом «Танцю смерті»: у другому вслід за Кінґом говоримо про теорію жанру горору, а в третьому коротко простежуємо історію жаху в літературі та кіно. У четвертому розділі «Книжка про письмо: особисті рецепти Кінґа» знайдете дайджест прямих порад самого Стівена — між іншим, багаторічного викладача курсів літературної творчості. Там само поговоримо про невисловлені секрети майстерності автора.

Завершують цю книжку додатки: «Королівський спадок: як читати Кінґа» (мій короткий путівник його сюжетами), а також прикінцевий список літератури.

Усе, що я пишу про класиків (якщо хтось і далі готовий заперечувати, що Кінґ — класик, то пошліть його до Гарольда Блума), має дві мети: зробити їхні знахідки в царині письма видимими та придатними для використання у нас тут, а ще — привернути увагу

до сильних і вдалих текстів, на які не шкода витратити свій час. Ходімо, я розкажу вам про Стівена Кінґа — супермена зі штату Мен, що спершу був простим працівником пральні та вчителем англійської мови. Це не просто історія успіху — це *страшна* історія успіху.